

O HIERARHIJI NAŠIH VREDNOT

ANTON LAJOVIC

„Naziv ‚kulturni delavec‘ postaja pri nas skoraj že smešen.“ („Slovenec.“)

V nedeljskih številkah, torej s posebnim poudarkom, je „Slovenec“ dne 28. decembra 1930. in 4. januarja 1931. prinesel dva članka anonimnega člankarja, ki po svojem tonu in duhovnem nivoju kažeta na istega avtorja. Ta anonimni člankar je Josipa Vidmarja, znanega literarnega kritika, osebno napadel s takimile izrazi: „neki Vidmar“, „Vidmar, o katerem razen dveh treh kavarniških omizij komaj še kdo na svetu vé“, „breztaktnost Vidmarja“, „ta mladi gospodek“, „veliki liberalni književni arbiter“, „ton njegovega odgovora je nadut“, „liberalni kulturni in literarni samozvanec“. To vse zaradi neke Vidmarjeve, na naše literarne prilike nanašajoče se izjave, ki jo je po svoje oblikoval za beograjsko „Pravdo“ beograjski časnikar Drainac.

Poleg teh osebnih izpadov je anonimni člankar še generalno napadel kulturne delavce v celoti s stavkom, ki je v našem naslovu.

To je en dogodek.

Ta me pa spominja po svojem tonu drugega, ki je pred kakimi desetimi leti zadel enako naše kulturne delavce, samo da je prihajal od druge strani. Takrat je v „Jutru“ zaradi znane, ah, tako skromne kulturno-politične izjave ravno tako neki anonimni člankar ponovno z enakim zaničljivim omalovaževanjem tolkel po slovenskih kulturnih delavcih in jih skušal osmešiti na skoro prav isti način, kot sedaj Slovenčev člankar.

In k tema dvema dogodkoma še tretji dogodek.

Lansko leto 14. marca je zagrebško „Slovensko prosvetno društvo“ priredilo v ljubljanski operi akademijo v čast hrvaškemu pesniku Domjaniću pod pokroviteljstvom častnega odbora, ki ga je to prosvetno društvo izbralo in objavilo takole:

Ban dravske banovine inž. Sernec Dušan
Knezoškof dr. Jeglič Bonaventura
Divizijonar Tripković Sava
Mestni župan dr. Puc Dinko
Rektor univerze dr. Dolenc Metod
Pisatelj Finžgar Fran
Pesnik Župančič Oton

*

Toda, kaj ima tale tretji dogodek opraviti s prejšnjima dvema, boste vprašali.

Ali, ko pogledamo natančneje, se pokažejo globoke skupne vezi vsem trem dogodkom.

Že to, da sta po kulturnih delavcih v celoti, vsak ob svoji priliki, po svojih anonimnih sotrudnikih padla dva naša politična glavna dnevnika na isti način in v istem tonu, dasi sta si po svetovnem nazoru čisto nasprotna, že to kaže, da mora biti temelj takemu odnosu do kulturnega tvorca v neki skupni idejnosti.

A katera naj je ta skupna idejnost, ki tako presenetljivo veže v skoro identičen odnos do kulturnih tvorcev našega katoliškega in našega liberalnega anonimnega člankarja? Na vse to nam dá prav tako presenetljiv odgovor baš izbor častnega odbora, ki si ga je naše dobro zagrebško „Slovensko prosvetno društvo“ izbralo, ne da bi si bilo pri tem mislilo kaj posebnega, ker se mu je zdela izbira in razporeditev teh mož popolnoma samo ob sebi umevna.

Toda vzemimo, za primer samo, da so vsi možje tega častnega odbora danes umrli. Kaj mislite, kakšna bo cena tehle mož, recimo, čez štirideset let? Ali se vam ne zdi, da se bo vrstni red skoraj na glavo postavil in da bo po vrednosti stal na prvem mestu oni, ki je danes na zadnjem in da mu bodo sledili ostali le v daljših presledkih ali pa, da bo spomin njih večine sploh popolnoma ugasnil?

In kako se vam zdi, da bo cenitev tiste daljne bodočnosti, boljša ali slabša od naše? Vsa verjetnost je za to, da utegne biti boljša, ker bo tisti rod v taki duhovni in časovni distanci nasproti našim sedanjim narodnim vrednotam, da ga nikaki majhni oziri ne bodo mogli motiti.

In zopet nastane novo vprašanje. V čem vendar leži to, da je naše sedanje vrednotenje tako silno različno od onega, ki ga gledamo v bodočnosti?

Na vsak način razodeva razporeditev mož odbora, ki jo je imenovano prosvetno društvo tako samo ob sebi umevno postavilo na čelo svoji akademiji, neko socialno ocenitev, ki se je tem dobrim ljudem zdela po njihovem mišljenju globoko utemeljena.

In je tudi utemeljena, in sicer natančno z isto mentaliteto kot jo imata anonimna člankarja „Slovenca“ in „Jutra“ do kulturnih tvorcev.

Če pa najdem, da te tri tako različne reprezentante čisto različnih naših socialnih slojev veže isto gledanje na neko stvar, mi je jasno, da mora biti ideja, ki veže vse te tri različne smeri, ideja neke višje kategorije.

In jo najdem v naslednjem:

To svojevrstno gledanje omenjenih treh faktorjev na narodno kulturo ima svoj izvor v našem predprevratnem življenju v tuji državi. Ko smo Slovenci živeli pod Avstrijo, je bila vsa politična moč v nemških rokah. Vodstvo politične birokracije je tudi po vseh slovenskih deželah imela nemška birokracija, ki nas je tem bolj tlačila in mučila, čim manj nadarjen in čim bolj omejen je bil dotični nemški birokrat. Tačas je naš človek v politični službi dosegel samo podrejeno mesto, nikdar pa ne vodilnega. Tudi v justični upravi nismo imeli nobenih vodilnih mest, in če je slučajno kak Slovenec prišel do kakšnega vsaj deloma vodilnega mesta, je to malo višje mesto navadno plačal z žrtvijo svojega značaja.

Skladno tedanji filozofiji o državi je tudi Slovenec v državi videl najvišjo tvorbo človeškega duha in je tej filozofiji rad verjel, ko je strašno moč države čutil neprestano na svoji koži. Zato je bilo naravno, da je njegovo spoštovanje pred vsakim reprezentantom države bilo neomejeno in da je mejilo na tako zvani sveti strah, ker je vedel, da mu je mogel tak birokrat škodovati toliko več, čim omejenejši je bil in da je zato bilo v lastni samoobrambi potrebno, zadržati se nasproti vsem tem birokratom na najspoštljivejši način.

Dolga raba takega zadržanja pa je končno v očeh našega človeka po sebi sami dala socialno vrednost in ceno birokratu, in sicer tem večjo, čim višje na lestvi uradniške hierarhije je birokrat sedel. Ta cena je rastla, čim bolj je v neki pravkar pretekli dobi rastla absolutna moč države tako, da so se poleg cene ljudi, zaposlenih v hierarhijah raznih javnih organizacij, popolnoma izgubljali v ceni oni ljudje, ki niso bili nameščeni v nobeni taki organizaciji.

Ker je bila Avstrija po svojem gospodujočem narodu nemška država, se je naše slovensko kulturno življenje razvijalo naravnost v opoziciji k nemškim državnim interesom. Zakaj v skladu s to nemško državo in z njenimi ekspanzijskimi potrebami bi bilo le, če bi se bili Slovenci čim bolj podvrgli nemški kulturni in gospodarski penetraciji in se odrekli vsakršnim samostojnim kulturnim ambicijam.

Ker pa je stvar stala tako, je za onega našega človeka, ki se je prilagodeval močnejšemu, bilo jasno, da čim večjo vrednoto je reprezentiral

nemški birokrat, tem manjšo je imel v tedanjem javnem življenju naš kulturni delavec. Zakaj, oni je imel v svojih rokah vso moč in oblast, ki jo daje velika državna organizacija, ta pa ni imel nikake moči in je zato v ceni stal na zadnjem mestu.

V tistih naših časih pod Avstrijo so z državo sodelovale naše tedanje politične stranke in so bile do neke mere deležne blagodati, ki jih je mogla dati moč tiste države. Zato so se tačas te politične stranke na neki način prilagodile državi in uživale v našem človeku podobno spoštovanje, kakršno je sam imel do države.

Važen faktor za cenitev tedanjih socialnih vrednot je bila tudi ideja, dominantna v tisti dobi, da je država neko skrivnostno nadbitje, ki je bilo obdarjeno s čudovito, tudi skrivnostno, močjo, imenovano suvereniteta.

Ta skrivnostnost nadbitja je povzročala, da nihče ni prav vedel, komu nasproti stoji, če je stal državi nasproti. Bilo je to torej čisto brezimen s k o, nezgrabljivo bitje. Ker je bilo suvereno, se je s tem v zvezi prav zgodaj razvilo naziranje, da za to nadbitje ne veljajo moralni zakoni, kakršni vežejo sicer človeka v njegovih medčloveških odnosih. Suverenost državnega nadbitja je na ta način dajala legitimacijo za najsamovoljnijša dejanja, odvezana vsake moralne odgovornosti.

Po zakonu imitacije so se na čudovit način pravkar obravnavanemu tipu države prilagodile tudi naše politične stranke, posnemajoč nadbitnost, suverenost in anonimnost, in so smatrale, da imajo, ker so na neki način participirale na državni oblasti in moči, isto pravico nemoralnega zadržanja v političnih stvareh predvsem, in v posledici tudi v vseh stvareh, ki so prišle na kakršenkoli način v njihovo območje.

Te politične stranke so v svojih listih, seveda tudi v političnem boju, dosledno uporabljale anonimnost, kar pa je imelo svojevrstne moralne posledice. Razumljivo je, da človek, ko napada anonimno, stori to z neprimerno manjšim čutom za odgovornost, kot bi pa storil to, če bi odprl svoj vizir. Anonimnost je tako provzročila veliko podivjanost boja, ker je anonimni žurnalist, videč vpliv svoje besede, naglo podle gel skušnjavi, da je zlorabljal svojo moč.

Na drugi strani pa je psihološki refleks množice na takšen anonimni, od morale čimdalje manj vezani ton bil ta, da se je zavrta dobra možnost demokratičnega razvoja in napredka. Kajti preprost mož iz množice je takšne anonimne boje v strankarskih vodilnih listih smatral, kot da izvirajo iz neke čudne, strahotne, nepoznane skupnosti, zdelo se mu je, kot da za takim anonimnim člankom stoji nepoznana, neznano silna in strašna skupina ljudi, katerih vseh izraz je bil tak bojni članek. Ta anonimnost je torej vplivala na čudno terorističen način, daleč od-

daljen od načina, ki naj bi demokratično pomogel k najbržemu kulturnemu in političnemu razvitku našega drobnega človeka. Da se presodi ta tako globoka razlika, mi je treba samo opozoriti na to, kako je psihologija anonimno teroriziranega preprostega moža različna od psihologije prav istega, če bere članek, podpisan z imenom. V takem primeru ve, da ima opraviti z mnenjem posameznika, glede katerega mnjenja ima svobodo, da se mu priključi ali pa ga odkloni. Taka svobodna izbira mnjenja je jedro vsega napredka. Take svobodne izbire pa ni bilo niti za preprostega, niti ne za inteligentnejšega moža ob anonimno-terorističnem članku, razen če je bil to mož posebno močnega značaja in močne naravne misleške nadarjenosti.

Dokler smo živeli pod Avstrijo, nam je življenje kazalo, da ta država, kolikor je imela svojo birokracijo in svoje reprezentante v slovenskih deželah, ni polagala važnosti na to, da ima v svoji službi talentirane ljudi. Tudi na važna in vodilna mesta je nastavljala ljudi majhnih in najmanjših sposobnosti (ki so nas trapili tem bolj, čim bolj so bili nesposobni in neinteligentni).

A to je bilo tudi v skladu s tedanjim, zgoraj omenjenim gledanjem na državo. Če je država bila nadbitje, če je vsa njena moč ležala le v njej sami kot organizaciji, če je torej le organizacija kot taka bila vir vse sile in krepkosti, potem res ni bilo važno in pomembno, da je država poslala k nam na periferijo na važna mesta nenadarjene in nesposobne ljudi. Saj oni s svojo nesposobnostjo niso mogli zmanjšati, niti ne alterirati sile in moči tej mistični, čudežni tvorbi, tedanji državi.

Tak se mi zdi aspekt tedanje dobe.

*

Prišel je prevrat.

Ali je bila to taka sprememba, da bi bila morala provzročiti fundamentalne spremembe tudi v naših odnosih do javnega življenja?

Ali je naš način življenja, vzetega v celoti, mogel in smel ostati isti, kot smo ga živeli prej v tuji državi, čim smo sedaj prišli v svojo lastno?

V stvari sami je pač ležal postulat po prevrednotenju vseh naših dotedanjih življenjskih vrednot, toda zdi se mi, da se duhovni prevrat v nas do sedaj, žal, še ni izvršil. Izvršil se je samo in edinole politični prevrat, kot sem to že večkrat poudaril.

Pa, evo, v čem je tičala globoka nujnost, da popolnoma preobrazimo najvažnejše dele našega javnega življenja!

Ali je uspevala državna organizacija v času našega življenja pod Avstrijo ali ne, na tem smo bili v tistih časih najmanj vsaj desinteresirani. Mnogim izmed nas je bilo, zlasti ko so se razmere tik pred vojno

priostrole in pa posebno med vojno, zelo pogodu, če je šlo kaj narobe, ker smo tem prej pričakovali svoje rešitve. Brez pomena se nam je zdelo tačas, kakšni ljudje držijo državne vajeti v rokah, ljubši so nam bili tisti, ki so slabo kučirali.

Ko pa nas je usoda srečno privedla v skupno državo, je naš odnos do države, do te svoje lastne države, in do njenih organov nujno moral postati drugačen. Ni nam bilo mogoče več odvrniti spoznanja, da je od močnega obstoja te naše države odvisno naše narodno „biti ali ne biti“. Dobra ureditev države in njeno dobro funkcioniranje sta postala za nas življenjske važnosti. Zato nam poslej ni moglo biti več vseeno, kake vrste ljudje sedijo v državni organizaciji na odgovornih mestih. Ali so nadarjeni ali ne, ali imajo visok duhovni nivô ali ne. Poslej je klic po osebni kvaliteti postal bistven postulat našega narodnega in državnega življenja.

In glej, v tej točki je podana fundamentalna razlika med našim življenjem pod Avstrijo in našim sedanjim življenjem. Prej smo bili des- interesirani na kvaliteti organov, poslujočih v javnih organizacijah. Po prevratu pa je postal kardinalni pogoj za naš narodni obstanek in naš kulturni napredek baš ta, da postavimo na važna vodilna mesta čim več kvalitetnih ljudi.

Toda, kako naj bi se to doseglo? Zdi se jasno, da za taka mesta ni zadoščala samo nadarjenost, temveč da je bil poleg nadarjenosti neob- hodno potreben visok duhovni nivô in potrebna čim širša izobrazba.

Zorelo je spoznanje, da najboljša organizacijska oblika ne jamči in ne daje organizaciji sile, temveč da je vsaka organizacija močna edinole toliko, kolikor ima v sebi močnih, talentiranih, energičnih, skratka motoričnih ljudi.

Ne samo to. Uspeha ni, če ne bi ti ljudje imeli visokih moraličnih kvalitet, požrtvovalnosti, nesebičnosti in samozatajujoče predanosti stav- ljenim javnim nalogam.

Vsega tega prej ni bilo, a vse to je poslej postalo nujna življenjska potreba. Toda kako to doseči?

Visok duhovni, kulturni in moralni nivô je moglo mlajši generaciji v širokem objemu dati le zelo poglobljeno kulturno življenje naše, torej le velik duhovni napor vseh naših kulturnih tvorcev in kulturnih delav- cev. Ti so postali za bodočnost našega državnega in sploh javnega živ- ljenja *fundamentalnega* pomena. To pa znači popolno preobrnitev situacije napram oni, kakršna je bila pod Avstrijo. Kulturni tvorec, prej omalovaževan, potiskan v stran in bogve kako daleč v stran cenjen nasproti prejšnjemu političnemu človeku, je dobil naenkrat v tej novi situaciji pri pravilno postavljeni perspektivi važnost, ki daleč presega važnost kakršnekoli javne organizacije.

Prejšnji partizanski človek, cenjen zaradi svoje dozdevne politične moči, postaja v novi dobi lastne države čisto odvisen od duhovnega vzpona narodovega kulturnega kroga, ki edini mu more dati potrebno duhovno kulturno in moralno kvaliteto, da se ta politični človek pod premiso primerne nadarjenosti tem pomembneje in učinkoviteje uveljavi, bodisi v politični stranki, bodisi v državni organizaciji sami. Dočim prej za političnega človeka kvaliteta ni bila prvi pogoj, postaja v novi situaciji kvaliteta življenjski klic. Vrednote so se torej popolnoma preobrnil. Važnost strankarske, politične in državne organizacije stopa v ozadje, a mogočno in neodvrtljivo stopa v ospredje močni, nadarjeni, duhovno poglobljeni, moralno pokoncu-mož, skratka: človek kvalitete.

Seveda se do danes ta duhovni preobrat, ki je s tako železno nujnostjo usidran v naše nove prilike, še ni izvršil.

Ostal je do sedaj samo še daljni cilj, dasi je v naše življenje že trdo zarisana ta smer. To pa na stvari nič ne spremeni.

Toda, ko je klic po kvalitetnem možu tako nujen, kako pa je z rezervarjem naših kvalitetnih ljudi?

Svoj čas, se mi zdi, da sem bral javno debato o večjih prednostih monarhičnega ali pa republikanskega državnega ustroja. Privrženci monarhije so poudarjali kot njeno prednost zlasti to, da garantira ta večjo in trajno enovitost ter kontinuiteto v vodstvu državne politike. Temu nasproti so republikanci odgovarjali, da je neenotnost in diskontinuiteta državno-političnega življenja v republiki samo navidezna in so kazali na to, da na primer Francija, torej dežela največje politične nadarjenosti in politične tradicije, ne premore več nego kvečjemu tri do štiri garniture različnih vlad, katere se od časa do časa med seboj zamenjujejo, vendar ne da bi se, ker so vse te garniture trajno udeležene na političnem življenju, v glavnih stvareh le količkaj znatno menjale trdne smernice francoskega državno-političnega življenja.

K temu bi, uporabljajoč ta zgled na naše prilike, pripomnil, da se našemu številčno majhnemu narodu, kakor niti ne velikemu narodu, ne rodi brezmejno število talentov. Nasprotno, število nadarjenih ljudi je pri nas, kakor relativno v enaki meri pri drugih narodih, zelo majhno.

Še velik narod si ne more dovoliti luksusa, da bi kakršenkoli svoj talent vrgel v kot in ga zanemaril. Še manj pa moremo storiti to mi, ki pri skromni falangi svojih kulturnih borcev tem težje moremo pogrešati tudi samo enega samega soborca.

Kakšen pa naj bi bil okvir, v katerem naj se pri nas, kakor tudi drugje, udejstvuje nadarjeni človek?

Zame ni drugega od onega, da mu pustimo, naj *svobodno* razmahne krila svojega duha, ker to je edina oblika in možnost, v kateri je

takemu človeku dano, da v naš prid izkoristi vso svojo dinamiko in vse svoje tvorne sile. Če se kdaj zdi, da takega človeka njegov zalet žene na stranska pota, naj je edini korektiv take deviacije simpatetična duhovna pomoč njegovih soborcev, zakaj vsaka nasilna oblika oviranja takega avtonomnega zaleta bi bila škodljiva, ker bi nam uničevala lastne tvorne sile.

S tem se vrnem na svoja uvodna prikazovanja. V konfliktu, čigar žrtev je postal Vidmar kot oseba, kakor tudi v častnem odboru, ki ga je postavilo prosvetno društvo za Domjaničevo slavnost v Ljubljani, vidim svojevrstno vrednotenje in ocenitve organizacij nasproti tvornim posameznikom. Izbira častnega odbora kaže, da so prireditelji cenili nad vse drugo organizacijske postojanke; zanje je bil človek, ki stoji na višji prečki organizacijske lestvice v kaki javni organizaciji, neprimerno več vreden, že samo radi svojega lestvičnega položaja, kakor resnična kvaliteta kulturnega tvorca.*

Prav tako precenjevanje partijske kot organizacijske važnosti najdem v napadih anonimnih člankarjev „Jutra“ in „Slovenca“ na kulturne tvorce.

Ta vrednotenja se mi glede na zgorajšnja izvajanja zdijo drastično anahronistična in nesodobna. In zato jih tu pribijam kot svarilen zgled.

Prav takšno nesodobnost vidim v tem, da si je obojestranski člankar izbral obliko teroristične anonimnosti, da je padel po osebi in krogu ljudi, ki so se s poštenim in nadarjenim prizadevanjem uveljavili v našem kulturnem življenju. Sledeč temu neuglednemu zgledu, je tudi mladi Pen-klub nastopil z napadom proti posamezniku, in to celo proti svo-

* S tem ne prezrem važnosti organizacij kot oblik skupnostnega, smotrenega napora, da se dosežejo socialno važne vrednote. Toda človek, ki zastopa kako organizacijo kot njen reprezentant, ni samo s tem že zrasel v svoji osebni vrednosti. On ima čisto temporerno ceno, samo za toliko časa kot je reprezentant in samo tisto ceno, ki je skladna z uglednostjo reprezentirane organizacije. Čim neha reprezentiranje, ali čim pade ugled organizacije, pade tudi prejšnji reprezentant v brezpomembnost in ničevost — z edino izjemo, če ga odlikujejo osebne kvalitete. Doživeli smo v vrsti n. pr. naših velikih županov nekatere, za katerimi še petelinček ni zakukurikal, ko so padli s stolca. Vendar se v praksi osebna cena in reprezentantska cena čudno zamešavata. Kot da ima oni, ki je na kaki hierarhični stopnji, že samo zaradi tega tudi tej stopnji ustrezajoče osebne kvalitete. To je podzavestno kot pravilen občuteni postulat, da bi redno moralo biti tako, da bi hierarhični poziciji tudi vedno odgovarjala primerna osebna kvaliteta. Dočim se prerado zgodi, da to dvoje ni zvezano. Zame stoje stvari tako, da bo n. pr. škof Anton Bonaventura Jeglič, kar se njegovega škofovanja tiče, mogoče kmalu izginil iz širše slovenske zavesti, a neizbrisno zvezano bo ostalo njegovo ime z njegovimi zavodi, z njegovim besednjakom, z majsko deklaracijo; vse to pa so dejanja, ki potekajo prav iz njegove osebne cene, njegove iniciativnosti, požrtvovalnosti in močatosti. — Op. pis.

jemu soborcu, *anonimno*, samo pod imenom svojega društva. To mu zamerim, ker smatram v smislu prejšnjih izvajanj anonimnost, posebno v razmotrivanju kulturnih problemov, za nemoralno, in bi bil zato želel, da so znano izjavo mladega Pena vsi oni člani, ki so bili zanjo, tudi krili s svojimi polnimi imeni.

Zaključujem: Ker je fundamentalna potreba našega sedanjega narodnega in državnega življenja kvalitetni človek, je treba, da se naše dosedanje vrednotenje človeka samo po njegovi hierarhični poziciji temeljito spremeni in da postavimo kot najvišjo in največje cene in spoštovanja dostojno vrednoto edinole: nadarjenega, duhovno globokega, moralično močnega moža, skratka moža-tvorca, moža-borca za našo duhovnost.

*

To našim novim prilikam primerno gledanje na odnos družbe in njenih organizacij do posameznika, ustvarjajočega na kateremkoli polju našega narodnega življenja, bo tudi Vidmarju in borbi, nastali zaradi njega, dalo pravo značenje.

NEKAJ VTISOV IZ NEW YORKA

M I L A N V I D M A R

III

(Nadaljevanje in konec.)

Prekipevajočemu Broadwayu, divji sedmi aveniji in njeni ropotajoči železnici, grmečemu New Yorku sem pogosto skušal uteči v Central Park. Skoro vsako dopoldne sem bil tam, včasih po več ur. Ta veliki park, ki je skoro štiri kilometre dolg in nekoliko manj nego en kilometer širok, leži približno v sredini manhattanskega polotoka. Prav nič lep ni. Ne vem, kaj je krivo temu. Ne mogel bi trditi, da mestna uprava premalo skrbi zanj. Zdi se mi, da Newyorčani nimajo smisla za lepoto parkov, kakor menda sploh nimajo smisla za lepoto narave.

Park je dokaj zanemarjen, poln navlake, poln smeti. Brezbrižno mečejo potniki časopise po tleh, ko so jih prebrali, brezbrižno hodijo po travi in lomijo veje in vejice grmovja in dreves. Ni prave discipline v ljudeh.

Sicer sem pa opazil tudi v podcestni železnici, da je težko vzdrževati snago in red. Tudi tam vrže Newyorčan mirno oni del časopisa na tla, ki ga ne zanima. Vožnja v spodnje mesto traja tudi v ekspresu včasih